

Een oneerlijke humanist is een oxymoron!

Wie moest nog nooit overleefd blijven tijdens een veel te warme en vermoeiende dag? Een dag waarop de temperatuur zo hoog opliep dat het haast onmogelijk was om te werken. De wil was er wel, maar het lichaam sputterde tegen. Suf van de hitte, die de hersenen in een air fryer verandert en okselvijs aanlegt. De ondragelijke hitte-episodes, waarbij het kwik tot onmenselijke hoogten klimt, worden steeds frequenter, langer en extremer.

Wie had er nog nooit een hagel- of plensbui meegemaakt, een overstroming of een verwoestende storm, die de aarde overspoelt en onderdoopt? Wie had er nog nooit gehoord van aardbevingen, vulkaanuitbarstingen of tsunami's? Het geweld van deze rampen herinnert ons eraan dat de natuur niet toebehoort aan de mens.

Wat doen we eraan?

De *Grote Versnelling* is een concept dat de geschiedenis van het milieu en de menselijke samenlevingen definieert, dat de enorme en algemene versnelling van alle aspecten van het menselijk milieu sedert het begin van het industriële tijdperk omschrijft. Tijdens de 18^e eeuw kende onze planeet verschillende ingrijpende veranderingen na millennia van stabiliteit, maar de meest opvallende veranderingen vonden plaats na het einde van de Tweede Wereldoorlog¹. We zijn getuigen van een ongekende verstoring van de biogeochemische cycli, van de erosie van de biodiversiteit, van de versnelde ontginning van ertsen evenals van de spectaculaire opkomst van de synthese van (organische) chemische verbindingen. Menselijke activiteiten beïnvloeden het klimaat. De atmosfeer vult zich met CO₂ en de oceanen verzuren. Bodems worden uitgeput door intensieve landbouw en ingepalmd door stedelijke expansie. En tegelijkertijd worden de gebieden, die niet door menselijke activiteiten worden getroffen en essentieel zijn voor biologische diversiteit, steeds schaarser.

De situatie verzandt in een negatieve spiraal en er is geen structurele en duurzame oplossing in zicht². De zomertemperaturen blijven records breken; in alle uithoeken van de wereld kwamen ondraaglijke hittegolven voor. In de Golf van Mexico bereikte het water temperaturen die aan een sauna doen denken. Bovendien stijgt de temperatuur van de Noord-Atlantische Oceaan op een wijze die nooit eerder was gezien in de menselijke geschiedenis. Daardoor smelt de Arctische ijskap en lopen we gevaar op een ineenstorting van de Atlantische thermohaliene circulatie³. De concentraties aan broeikasgassen zijn in drie miljoen jaar nog nooit zo hoog geweest en we stevenen af op nog extremere omstandigheden, met alle schadelijke gevolgen vandien. Een uitermate onaantrekkelijk vooruitzicht!

Elke uitdaging is van dichtbij of van ver verbonden met het consumentisme van fossiele brandstoffen⁴. Er werd aangetoond dat de klimaatverandering niet enkel bekend was bij

¹ Steffen et al. (2015). *The trajectory of the Anthropocene: the great acceleration*. The anthropocene review 2(1), 81-98.

² Global Challenges Foundations (2026). *Global Catastrophic Risk Report 2026*. [https:// globalchallenges.org/global-catastrophic-risks-2026](https://globalchallenges.org/global-catastrophic-risks-2026).

³ Portmann et al. (2026). *Observational constraints project a ~ 50% AMOC weakening by the end of this century*. Science Advances 12(16), ead4298.

⁴ Franta (2025). *How the Most Important Fact of Global Warming Has Been Obscured*. In Proctor & Schiebinger (eds.) Ignorance unmasked, Stanford University Press.

onafhankelijke klimatologen, maar ook bij degenen die in de industrie werkten. Reeds in de jaren 1970 waren academische en industriële wetenschappers ervan overtuigd dat een rampzalige opwarming van de aarde kon worden vermeden door de verbranding van steenkool, olie en gas onmiddellijk een halt toe te roepen. Vijftig jaar geleden waren veel van de cruciale gegevens over klimaatverandering al goed gedocumenteerd. Zowel de experts van het wetenschappelijk onderzoek als deze van het industrieel onderzoek konden de omvang van de problemen inschatten en tevens voorspellen wanneer de problemen zich zouden voordoen. De petroleumindustrie aarzeld evenwel niet het publiek te misleiden door gebruik te maken van advertenties en andere middelen om twijfel te zaaien over de antropogene klimaatverandering⁵.

Uiteraard is het verleidelijk om te geloven dat het gebruik van hernieuwbare energie de opwarming van de aarde kan bestrijden. Toch moet men goed beseffen dat dit een existentiële bedreiging betekent voor één van 's werelds belangrijkste industrieën. Die heeft overigens nooit gearzeld om te beweren dat de opwarming van de aarde ook kan worden voorkomen zonder de fossiele brandstoffen te vervangen. Ieder voorstel om de uitdagingen op het vlak van klimaatverandering op te lossen zonder de fossiele brandstoffen te verbieden, kreeg haar steun. Dat leidde onmiskenbaar tot een stroom van illusoire en ontoereikende oplossingen; het heeft ook het klimaatdebat, het onderzoek en de beleidsvorming op alle niveaus doen ontsporen.

Heel wat paradigma's betrachten een aanpassing aan de vervuiling achteraf of de opruiming ervan, maar ze negeren één cruciaal aspect: het voorkomen van vervuiling van meet af aan. De mens schijnt te vergeten dat onmiddellijke actie essentieel is, en dat men de status-quo voor fossiele brandstoffen in stand houdt door bestaande oplossingen af te wijzen en hoopvolle dromen na te streven. Verschillende studies hebben aangetoond hoe belangrijk het is om aardolie te vervangen door een andere energiebron, maar zelfgenoegzame economen zijn erin geslaagd deze conclusies te vervagen door erop te blijven hameren dat een dergelijke vervanging niet noodzakelijk is. Ze slaagden erin drie valse oplossingen naar voor te schuiven en zo de aandacht af te leiden: fossiel gas uit olievelden, gasvelden en steenkoollagen, herbebossing en efficiëntie. Heel wat befaamde economen en ook beleidsmensen hebben daarenboven bijgedragen aan deze verwarring door te pleiten voor adaptatie, geo-engineering en/of vertrouwen in prijssignalen. Dat zou geschikter zijn dan een gecoördineerde ontwikkeling van niet-fossiele energiebronnen.

Bovenop dit alles bedacht de industrie een andere strategische kunstgreep. In plaats van de wetenschappelijke principes van de opwarming van de aarde aan te vechten, omvormden de bedrijven zich tot partners die het probleem trachten op te lossen⁶. De betrokkenheid van de industrie bij de academische wereld komt steeds vaker voor. Grote oliemaatschappijen hebben hun recent publiek imago en hun inzet voor filantropie benut om de wetenschappelijke gemeenschap te infiltreren en zich eerder als bondgenoten dan als tegenstanders voor te doen. Net zoals de tabaksindustrie financiële steun verleende aan het kankeronderzoek dat andere oorzaken dan roken bestudeerde⁷, geeft

⁵ Supran & Oreskes (2021). *Rhetoric and frame analysis of ExxonMobil's climate change communications*. *One Earth* 4(5), 696-719.

⁶ Franta (2022). *Weaponizing economics: Big Oil, economic consultants, and climate policy delay*. *Environmental Politics* 31(4), 555-575.

⁷ Proctor (2011). *Golden Holocaust: Origins of the Cigarette Catastrophe and the Case for Abolition*. University of California Press.

Big Oil er de voorkeur aan onderzoeksprojecten te steunen, die het financiële rendement niet in gevaar brengen.

Hieruit blijkt duidelijk hoe zeer de waarheid vervaagt, hoe ze steeds ongrijpbaarder wordt, hoe de leugen wortel schiet en vanaf het ogenblik dat ze door het grote publiek wordt opgemerkt, ook wordt aangenomen. Leugens vervangen de waarheid in alle stilte en, zoals we kunnen vaststellen, leiden ze ertoe dat de waarheid onbestaande wordt. Deze vaststelling is zeer slecht nieuws voor de generaties die na ons komen⁸. Zijn we slechte voorouders geworden? Ontbreekt het ons aan intergenerationele verantwoordelijkheid? Laten we onze kinderen en kleinkinderen een verwaarloosde en onleefbare planeet na? Yves Kengen benadrukt het cruciale belang van eerlijkheid: *...En jullie, beste ouders, steken jullie elke dag opnieuw de vlam der waarheid aan op de familietafel? Leren jullie de kleintjes dat liegen de fatale vijand is van een humanistische samenleving, van de vooruitgang van ideeën en van vrijheid in het licht van de marktdictaten? Dat is de band, die we moeten bestendigen...*

Leugens zijn niet zomaar wangedrag. Ze worden de werktuigen van de manipulatie, de hefboomen van de macht en de belemmeringen voor het ontstaan van een eerlijke, vreedzame en welvarende samenleving. Liegen is een soort overlevingstactiek geworden in een competitieve omgeving, die in feite vooral een omgeving van samenwerking en wederzijdse hulp hoort te zijn. Deze paradox situeert zich in het feit dat hoe meer de leugen op korte termijn individuele of collectieve belangen lijkt te dienen, hoe meer ze de fundamenteen waarop duurzame menselijke relaties zijn gebouwd, beknot en vernietigt. Een op leugens gebaseerde samenleving wijkt onvermijdelijk af van de welvaart die ze zoekt. Liegen wordt een middel tot onderwerping van de massa. Door handige manipulaties worden de echte waarheden verborgen en vervangen door gecontroleerde verhalen en fake news.

De eerste uitdaging voor ieder van ons moet gericht zijn op de implementatie van een nieuwe vorm van samenleving, waarin de waarheid niet alleen een decoratieve waarde of een optie is, maar een fundamentele waarde die de sociale orde ondersteunt. Op wereldschaal moet de waarheid ons terugbrengen naar de bron van de gemeenschappelijke mensheid. Het is de waarheid die het individu verbindt met het universum en met de hele menselijke gemeenschap. Ons pad zal echter bezaaid zijn met hindernissen.

Ben ik nu een pessimist geworden? Voel ik me uitgeput, weggezakt in een diepe en apathische ontmoediging?

Neen! Ondanks de vreselijke signalen die keer op keer naar me toe komen, blijf ik nog steeds een voorstander en verdediger van de aanpak van de betreurde rector van de Vrije Universiteit Brussel, Caroline Pauwels. Ze noemde zichzelf een *possibiliste*. Ze was ervan overtuigd dat de verbetering van de wereld niet spontaan zal gebeuren, maar dat die er alleen kan komen dankzij onze samenwerking, ons aandachtig luisteren en ons streven naar ontdekkingen. Haar possibilistische visie, sober maar doordrenkt van hoop, zou ons moeten aanmoedigen om actie te ondernemen, een gezamenlijke inspanning te leveren met respect voor ieders vrijheid van denken en openheid van geest⁹.

⁸ Kengen (2026). *Les pinocchiades*. Molenbeel Laïque 292, 6-7.

⁹ Pauwels (2025). *Overpeinzingen van een possibilist*. Houtekiet

Het possibilisme omvat een reeks filosofische en interdisciplinaire standpunten die een centrale plaats geven aan wat mogelijk is, dat wil zeggen aan wat zou kunnen zijn, in plaats van aan de noodzaak of de exclusieve aandacht die aan het huidige bestaan wordt gegeven. Voorstanders van het possibilisme bevestigen dat de realiteit, onze acties en samenleving begrijpen, vereist dat de mogelijkheden van alternatieven ernstig worden genomen. De realiteit hoeven we niet te zien als bevoorrecht of onvermijdelijk.

Diegenen die inspanningen leveren, zullen aan het einde van de tunnel toch wat licht zien. Dat licht is misschien zwak, maar het biedt hoop op verbetering. Tegenwoordig wijst Hannah Ritchie, onderzoeker aan de Universiteit van Oxford en auteur van het online tijdschrift *Our World in Data*, erop dat betrouwbare gegevens een absolute voorwaarde zijn om een positieve boodschap over te brengen. In haar laatste boek belicht ze de mogelijke vooruitzichten om onze huidige situatie te verbeteren. Ze benadrukt dat er reeds positieve signalen bestaan, maar drukt haar ontevredenheid uit over de schaarste van deze kansen in onze toekomstvisie. Het is absoluut noodzakelijk om onze gedachten op de waarheid te concentreren, omdat alleen betrouwbare gegevens ertoe doen. In haar werk belicht Hannah Ritchie drie cruciale principes: de waarheid, het vertrouwen en de samenwerking¹⁰. Het is ongewenst, maar vooral onaanvaardbaar, om dankzij het verspreiden van leugens en het manipuleren van de waarheid enorme winsten na te streven zonder rekening te houden met onze verantwoordelijkheid jegens de toekomstige generaties. Dit gedrag is verfoeilijk in onze samenleving.

Er bestaat geen twijfel meer over, de oneerlijke humanist is een oxymoron!

¹⁰ Ritchie (2025). *Clearing the air*. Chatto & Windus.